

Magyar játékszíni krónika.

A' zsoldos criticusról. — A' színi előadások' egyik referense, ki magának a' játékszíni krónikában a' 25 számot választá névjegyül, az Athenaeum' 4. számában jun. 30-rol ezt írta: „Mindenki tudja, mennyire történetes, mennyire körülményektől függő dolog, hogy ez vagy amaz (színi) előadáson sok vagy kevés ember van; ezt az universalis criticus is megvallaná, ha zsoldja' elvesztése alatt nem volna kötelessége rágalmakat írni.“

Ezen szavakban íme egy zsoldos criticusról való emlékezet, de kire volt legyen célzás, azt 25 úron kívül senki sem tudhatá bizonyosan, mert senki megnevezve nem volt. Többen tapogatóztak, kérdezték; magoktól az Athenaeum' szerkesztőitől is kértek némelly kíváncsiabbak e' részben szóvali felvilágosítást, nem kérhetvén az álnevű és személyesen nem ismerhetett 25 úrtól. Mi, kik 25 úrtól ezt soha nem kérünk, magunk is csak tapogatózánk 's így természetesen bizonyos választ nem adhattunk, 's azt hívők, hogy ha 25 úr világosabban nem nyilatkozik, nem is fogjuk tudni, ki legyen az a' zsoldos criticus, mert, ki ártatlannak érzi magát, mosolyog az illy általános vádra; az okos és óvakodó, ha bűnös is, hallgat; azonban csalatkoztunk, mert egy harmadik nemére az embereknek, az okatlan és óvakodni nem tudó bűnösre, nem számolánk 's ez csakugyan ki is lépett azonnal 's ezt kiáltá 25-nek: „Hazudsz, gazember!“ 'S íme az olvasó közönség' nem kis hahotájára elárulta magát Csató, hogy ő ama' „zsoldos criticus.“

Most már kérjük, ki oka, hogy a' „zsoldos criticus“ címnek szégyene Csátón ül? — 25 úr? Nem, ő nem neveze meg senkit; Csató tulajdonítsa ezt ön meg gondolatlanságának, ön szelességének. 25 soha sem mondotta azt, még akkor sem, midőn a' csatói gazemberre tréfálódva (természetesen, mert a' „gazember“ cím ellen a' névtelenség' pajzsa alatt jól van védve) válaszolt, hogy Csató zsoldos criticus; Csató ön maga mondá ki magára ez ítéletet. 'S most már, ki az a' ki haragszik? Mindenek multságára Csató. Íme ezt nyeri az ember a' szeleburdisággal! Csató jelenleg már maga is érzi, hogy elszeleskedte a' dolgot, azért dúl fül, azért mérgelődik 's nem tudván egyebet tenni, azért akarja most már rá fogni, hogy a' 25 jegy alá rejtezett író valamellyike az Athenaeum' szerkesztőinek és ennél fogva fenyegetődik, hogy ellenök „törvényes lépéseket tart fenn magának.“

Törvényes lépéseket? Na hiszen még csak ez kellett Csátónak, hogy tökéletesen bukják 's egyszersmind magát örökre nevetségessé tegye, épen úgy mint Kunoss minapában egy általa kezdendő pörével. — Egy anekdotát tudunk, melly mivel némi rokonságban áll a' jelen csatói ügygyel, meg nem állhatjuk, hogy multságul itt el ne mondjuk.

A' város' piacznán sétált egy úr kutyájával, hol egy öreg asszony galambokat árult. A' kutya a' galambokat észrevevén, közéjük szökött 's egyet agyon harapott. Az asszony erre szörnyű zajt üt, melyre az úr megboszankodván, ezt mondá: Hallgasson kegyelmed asszonyom, különben panaszra megyek a' város' házára és bebizonyítom, hogy a' kegyelmed' galambja kezdte a' veszekedést.

Íme ilyen forma ez a' Csató' pöre. 25 úr kidobta a' zsoldos criticust, Csató felfogta azt, dehonestálta magát vele 's most ő panaszodik rágalomról, 's azt mondja képzelgései' fölőslégéből, hogy „az Athenaeum' szerkesztősége a' gazembert felfogta és szép esendesen zsebébe dugta.“ Erről az Athenaeum' szerkesztősége nem tud semmit, mert mi köze ahhoz neki, ha az Athenaeum' valamellyik írója, habár az Athenaeumban álló czikkelyért is, legazembereztetik? Az Athenaeum' szerkesztői egyek-e az Athenaeum' íróival? 'S az írókon történt kudarczot nekik kötelességek-e elvállalni vagy épen megboszólni? Ez valóban nem tudjuk, miésoda törvényből, 's miésoda okosko-

dás szerint következnek? Azonban, ha épen a' szemleirónak tetszik, ezt a' francia urbanitást 25 úrnál messzebb is kiterjeszteni 's egészen az Athenaeum' szerkesztőségeig, ezen és csupán ezen esetre (mert Daulnay Sándor argumentumai különben nem a' mi ízlésünk szerint valók) a' szerkesztőség' részéről ki nyilatkoztatjuk, hogy ha ennyire ment a' dolog igen is nekünk szándékunk van egy gazembert felfogni 's noha efféle tisztátalan állatokkal nem örömet foglalatostkodunk, azt isten' segítségével zsebünkbe is dugjuk.

Mi a' törvényes lépést illeti, azt bizvást fenn tarthatja magának a' szemleiró. Mi nem szoktunk semmit tenni, mit törvény' előtt is igazolni ne tudnánk. Ha 25 úr ellen panasza van Csátónak, és azért minket akar kérdőre vonni, ám tegye, mi elvállaljuk az álnévű íróért a' kezeskedést és elvárjuk Csátót a' törvény előtt, hol, ha csakugyan kell, bebizonyítandjuk (Csató' saját kéziratú vallomásaival), hogy ő a' Hírnöknél elvei és nézetei ellenére, csupán élelmi szükségből, fizetésért, az az zsoldért ír. Az, mit Orosz e' részben bizonyít, azon fölül, hogy nevetséges, mert saját ügyében szól, nem is nyomhat semmit; neki nincs 's nem lehet semmi hitele, sem ez ügyben sem másban, mit ha Orosz maga kívánni fog, bebizonyítandunk. Elvárjuk tehát Csátót a' törvény előtt. — Ki magát tisztának tudja, az bátran tekint minden törvényre, bátran minden bíróra!

De a' Hírnök 73. számi szemlájéhez Orosz az Athenaeum' szerkesztői ellen egy becsületgázló jegyzéskét íra, hol őket jó nevőkben, hírókben, reputációjokban akarja megkisebbiteni, mellyet mi csakugyan törvényes úton boszúlnánk meg, ha erre szükségünk volna, 's ha érte a' közönség előtt is nem tudnánk elégtételt venni, és végtére, ha Orosz alul nem volna azon, hogy minket megsérthessen.

Balásfalvi Orosz József az említett jegyzéskéjében „csodálja, mikép tulajdoníthat Cs. úr olly emberek' rágalmainak fontosságot, kiknek egyike ellen épen a' rágalom' cziméből minap szinte pör kezdetett, másika a' literarium falsum erős gyanújában van.“ Orosz úr szerint tehát már olly emberek' rágalmainak sincs fontossága, kik csak gyanúban vannak még, 's kik ellen csak szándék volt pört kezdeni! Engedjük meg a' különben megengedhetetlent és mondjuk, hogy ezen állítás helyes, de ha az, mit fog akkor Orosz József mondani olly emberek' rágalmaira, kik ellen nem csak a kartak, hanem *indítottak is*, nem csak rágalmi, hanem *criminalis* pört, 's kire nem csak falsum, hanem *falsificatio* is bizonyodott be 's kiket egy törvényszék bilincsre, a' legfelsőbb forumok pedig *criminalis* actióra méltóknak ítélték? Úgy-e, hogy illy emberek' rágalmainak átkozottúl kisebb mértékben kell fontosaknak lenniök, mint amaz Orosz úr által felhozott kettőnek; kik legyenek ezen urak, most még elhallgatjuk, de nem fogjuk, mihelyt Orosz úr még egyszer bátorodik olly fegyverhez nyúlni, melly becsületünk ellen lesz indézve.

Miből álljon egyébiránt az, mit e' helyt Orosz a' kezdetni akart pör és a' literarium falsum iránt említ, elmondjuk, hogy a' közönséget ezen urak holmi mystificatiókkal ne ámíthassák. Kunoss volt az, ki minapában Schedel ellen pört akart kezdeni azért, hogy Schedel a' Figyelmező' egyik' számában, a' magyar hírlapokról szólván, Kunoss' Természetéről azt mondá: „hogy az folyton foly országszerte ismert társai' seggedelmével“: de miután Kunoss magánál értelmesebb emberekkel és törvénytudókkal tanácskozott 's azok neki megmagyarázták, szándéka melly igen gyermekes, 's hogy nem ő van megsértve, hanem Schedel, szavainak erőszakos és illetlen félremagyarázata által 's hogy Kunoss' ezen kezdendő pöre olly nemű, mellyet meggyerni világ' végéig nem lehet, önkényt lemondott megfontolatlan szándékáról. Ez tehát amaz Orosz által szóba hozott nevetséges rágalmi pör, melly szinte elkezdődött. Hogy pedig az sem gyalázat sem szégyen,

ha valaki ellen pört csak kezdeni akarnak, ennek belátására csak gyűszűnyi velő kell. — Térjünk a „literaturai falsumra.” Ezen szavakat Szentkirályi Móricznak egyik Bajza ellen intézett feleletéből (l. Társalkodó 70. sz.) kapta ki Orosz, de olly szántszándékos elcsavarással, és kaján félre magyarázással, a minő csak egy Orosztól telhetik. Szentkirályi Móricz t. i. az idézett helyen 1) nem is *literarium*, hanem *literaturai* falsumról beszél, mik egymástól igen különböznek; 2) az *Athenaeum* egyik szerkesztőjét sem hozza nem erős, de még csak *gyenge* gyanúba sem, csak azt mondja: hogy az Ath. 4. számában álló kardalnok aláírás, ha az aláírt cikkely nem kardalnoktól származott, literaturai falsum. Ebből akar aztán Orosz gyalázatot koholni az Ath. egyik szerkesztőjére! Ha másból nem is, ebből magából igen megismerhetné a közönség ezen pozsonyi vitézeket, kik készek a legvilágosabb dolgokat elforgatni, készek legalacsonyabb fegyverekhez is nyúlni, mihelyt velők czéljokat vélik érhetni, de hiszen portae inferi non praevalébunt!

A szerkesztők.

Sept. 17. Bujdosó Ámor.

Sept. 18. Raphaela. — Raupachnak színi hatással bíró művei közé tartozik. Az előadás gyenge, igen untató volt. Szigligeti sokkal inkább kezdő még — ámbar ő is már néhány évű színész — semhogy olly szerepet megbirhatna, mint a lángoló szerelmű ifjú Ozmin. Ő szerelmes szerepekben alig fog valaha szerencsét tehetni; keblében nincsenek elemei annak, mivel érzetmélységet és lágyságot fejezünk ki. Neki eddig legdicséretesebb oldala az, hogy értelmesen és grammaticai hibák nélkül beszél, mi színpadunkon ugyan csak ritka két tulajdon. A' szóhadarás, az értelmetlen beszéd és a' tömérdek nyelvhiba, napi rendben levő dolgok, annyira, hogy ezekről, kivált a' legutóbbikról, színi criticusaink már unalomból többé nem is beszélnek. Valljon mikor fog színházunknak azon szerencse mosolygani, hogy illy dolgok kiirtására és általában a' művészi előhaladásra értelmes emberek ügyelhessenek? Mert ezeknek semmi nemű critica nem használ. László mai szerepében (Heliodor) szinte nem volt helyén. Őt komoly szerelmes szerepekre, hivatása, sőt talán kedve ellen is, erőtetni, sem a' művészetnek, sem az ő személyes hitelének nincs érdekében. Erdős (a' kassai színházról) magában is gyenge színész, Megyeri szerepében (Abdallah) pedig kétszeresen kellett kitűnnie e' gyengeségnek. Neki nagyobb, hevesebb indulatok kifejezésére nincs ereje, nincs mimicája, nincs hangja; játékában semmi más dicsérni való nem volt, hanem, hogy — kivéven rosszúl számolt suhogásait — érthetőleg beszélt. Az egy Laborfalvi játszott, ítéletem szerint, kielegitőleg. Ha a' darab, egy pár elronthatatlan jelenéseivel fenn nem tartja magát, megbukott volna László, Erdős és leginkább Szigligeti' játéka miatt.

25.

Sept. 19. Először: A' Pókaiak. Eredeti szomorújáték 4 felv. Írta Szigligeti. Felőle e' lapok máskor fognak szólni.

Sept. 20. Tündér kastély. Dériné (Marsa) és Szerdahelyi' (Farkas) játékaikat, mint mindenkor e' darabban, sikerülteknek lehet mondani. Játék közben Szöllősy és Komlósy Ida kettős magyar tánczot jártak. Szöllősynek táncza sok ügyességet mutat, de igen elmesterkelt. Ő és az ismeretes tánczos Farkas kivették a' magyar tánczot egyszerű characteréből. Komlósy Ida, könnyű, hajlékony, kellemes mozgású s kedves színpadi tünemény; táncza tapssal jutalmaztaték. Az első felvonás után Várai a' Hódkóros leány című operából egy áriát énekelt tetszéssel és jobban mint a' minap Orovesót. Az ének végeztével kihívott.

25.